

Скопненко Богдан

провідний науковий співробітник
відділу "Історія України у ХХ ст.",
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
Sko-bogdan@i.ua

Skopenko Bohdan

candidate of historical sciences (PhD),
Leading Researcher,
National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

ДО ПИТАННЯ НАУКОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАСОБІВ ПЕРСОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

ON SCIENTIFIC CLASSIFICATION OF PERSONAL IDENTIFICATION TAGS OF MILITARY PERSONNEL IN THE CONTEXT OF MILITARY CONFLICTS OF THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

Анотація

Автором статті зроблено пропозицію щодо введення до наукового обігу поняття засобів персональної ідентифікації військовослужбовців. Розглянуто історію їхнього виникнення й актуальність у сучасній незалежній Україні. Здійснено спробу наукової класифікації цих предметів та акцентовано увагу на можливості використання останніх як цінного історичного джерела.

Ключові слова: ідентифікаційний знак, військовослужбовець, засіб, жетон, бойові дії, медальйон, облік.

Summary

The author of the article has offered to introduce the concept of personal identification tags of military personnel. The history of such tags and their relevance for modern independent Ukraine are considered. An attempt was made to scientifically classify these objects and the possibility of their use as valuable historical sources was emphasized.

Key words: identification tag, soldier, military action, war, historical source.

Перша половина ХХ ст. – це період наймасштабніших за всю історію військових конфліктів – Першої та Другої світових воєн, жертвами яких стали десятки мільйонів військовослужбовців. Відтак постала потреба ведення обліку втрат, для чого необхідно насамперед ідентифікувати тіла загиблих, які часто не було змоги відразу евакуювати з поля бою, або ж їхня візуальна ідентифікація була ускладнена фізичними ушкодженнями. Це, своєю чергою, створило умови для масового запровадження різних засобів персональної ідентифікації, що мають виконувати практичну та прагматичну функції – надати якнайширшу інформацію про свого важкопораненого або ж загиблого власника.

Чи не найґрунтовніші праці з цієї тематики належать німецькому досліднику Й. Хьойдалу¹², котрий увів до наукового обігу велику кількість ідентифікаційних знаків, які використовували у німецькій армії в роки Першої та Другої світових воєн. Дослідник також приділив увагу історії їхнього виникнення та запровадження у німецьких збройних силах. Й. Хьойдал дослідив чимало ідентифікаційних знаків, які під час Другої світової війни використовували у вермахті, військах СС, німецьких військово-морських силах ("Krigsmarine").

Варта на увагу також праця С. Федосєєва, у якій дослідник здійснив спробу наукової класифікації засобів персональної ідентифікації військовослужбовців російської імператорської армії, а також дослідив історію їх запровадження та використання з кінця ХІХ ст. до лютого 1917 р.³

У вітчизняній історичній науці питання вивчення засобів персональної ідентифікації (далі – ЗПІ) військовослужбовців досі несправедливо ігнорувалося, а оприлюднені дослідження мають фрагментарний характер. Донині не розроблена наукова класифікація цих предметів, які є унікальним вузькоперсоналізованим історичним джерелом, а часом – чи не єдиним джерелом інформації про військове поховання. ЗПІ у будь-якій формі (німецький "erkennungsmarke", "ЛОЗ" військовослужбовця РСЧА чи австро-угорська "ладанка" часів

1 Höidal J. Deutsche Erkennungsmarken. Von den Anfängen bis heute: Mit den geheimen Codierungen (MOB-Listen) der Luftwaffe. – Patzwall, 2005. – 570 s.

2 Höidal J. Deutsche Erkennungsmarken des Zweiten Weltkrieges: Eine Einführung für Interessenten und Sammler. – Patzwall, 1999. – 251 s.

3 Федосєєв С. Личные (увольнительные) знаки русской армии и флота. Справочник. – СПб., 2008. – 100 с.

Першої світової війни) є унікальним предметом, своєрідним персоніфікованим свідком подій, який має чітко виражену належність до конкретного військового підрозділу.

Спроби дослідників зарахувати ЗПІ військовослужбовців до фалеристики⁴ та класифікувати ці предмети за фалеристичними чи нумізматичними критеріями логічно необґрунтовані і не витримують жодної конструктивної критики, зважаючи на визначення вищезгаданих дисциплін.

Зокрема, *фалеристика*⁵ (від лат. *falerae* – металева прикраса, бляха) – це спеціальна історична дисципліна, що комплексно вивчає історію заснування та функціонування орденів, нагородних медалей, нагрудних знаків відзнаки, значків та жетонів, досліджує процеси виникнення й розвитку нагородної системи, а також нагородну документацію та статистику в контексті розвитку суспільства.

Зважаючи на вищезазначене, ЗПІ не можуть бути предметом вивчення фалеристики, оскільки в жодний спосіб не пов'язані з нагородною системою. Те саме стосується і нумізматики, предметом вивчення якої можуть бути жетони, але за умови, що вони пов'язані з розрахунковими операціями або ж є заміником грошей.

І хоча фалеристика та нумізматика⁶ охоплюють широкий спектр предметів, які можуть бути дуже подібними до ЗПІ за формою, вони, втім, відрізняються за ідеєю та змістом. Виникає питання: чи можна зараховувати до нумізматики або фалеристики ідентифікаційні медальйони РСЧА, які існували від березня 1941-го до листопаду 1942 р., будучи пластиковою (текстолітовою) капсулою з паперовою вкладкою-додатком?

Вочевидь, у цьому випадку ні функціональне призначення, ні матеріальна форма не дають змоги цього. Не варто, на думку автора, також розглядати ЗПІ як уніформологію⁷ – спеціальну галузь історичної науки, що вивчає історію виникнення і розвитку, а також характерні особливості службової та насамперед військової форми одягу, оскільки не зовсім правильно ототожнювати засіб персональної ідентифікації, який є носієм важливих особистих даних, з пересічним предметом спорядження військовослужбовця.

Дослідження ЗПІ вкрай необхідне для вивчення військової історії, зокрема, для розгляду питання щодо системи поповнення та комплектування особовим складом окремих військових підрозділів. Крім того, аналіз ЗПІ є важливим складником дослідження поховань жертв військових конфліктів ХХ ст.: Першої та Другої світових воєн⁸, яких чимало на теренах сучасної України. Крім історичного аспекту цього питання, актуальним є практичний, зважаючи на військову агресію Росії на Сході України. До того ж останнім часом поживавився інтерес до цієї теми з боку приватних колекціонерів, у зв'язку з чим з'являється значна кількість підробок.

Засобом персональної ідентифікації (ЗПІ) слід вважати предмет встановленого відповідними нормативними актами зразка, єдиною функцією якого є збереження персональних даних військовослужбовця. До ЗПІ також можна зараховувати предмети, виготовлені військовослужбовцем самостійно або ж ідентифікаційні жетони, використання яких було запроваджено з ініціативи командирів окремих армійських підрозділів. Така практика була поширена в роки Першої світової війни в окремих частинах російської армії внаслідок відсутності до 1917 р. ЗПІ встановленого зразка⁹. Їх також можна вважати ЗПІ за умови, що вони не виконують інших функцій, окрім як збереження інформації про свого власника, навіть зважаючи на те, що їхнє використання не регламентовано окремими статутними документами.

Першим міжнародним документом, у якому зауважена необхідність використання ідентифікаційних жетонів для військовослужбовців, була Женевська конвенція 1929 р.¹⁰ У тексті конвенції йдеться про використання жетонів, які мають складатися з двох половин¹¹. При виявленні загиблого військовослужбовця одна половина лишали на тілі вбитого, другу передавали у відповідні органи, які вели облік особового складу. Вищезгадану половинку необхідно було передати стороні, до якої належав загиблий військовослужбовець.

Особливу увагу в конвенції приділено загиблим і померлим військовослужбовцям¹²: військове командування було зобов'язане організувати облік як своїх військовослужбовців, так і загиблих супротивників, забезпечивши їх достойне поховання, а також вести точний облік військових поховань. Крім того, конвенція передбачала, що після завершення війни сторони конфлікту обмінюються інформацією про місця поховань.

Нерідко носіями інформації про власника ставали побутові речі, предмети спорядження й уніформи, які

---

4 Литвинов В. Особенности описания предметов фалеристики в таможенных документах // Культура народов Причерноморья. – 2013. – № 258. – С. 123–131.

5 Горохівський П. І. Спеціальні історичні дисципліни. – Умань, 2012. – С. 189.

6 Історичне джерелознавство: Підручник. – К., 2002. – 488 с.

7 Там само.

8 Тепельскирх К. История Второй мировой войны. Крушение. – М., 2011. – 576 с.

9 Федосеев С. Личные (увольнительные) знаки русской армии и флота... – С. 5–7.

10 ICRC – International Humanitarian Law – Treaties & Documents [Electronic resource]. – Access mode: www.icrc.org/ihl.nsf (last access: 29.10.2017). – Title from the screen.

11 Веремеєв Ю. Г. Женевские конвенции о раненых и больных // Солдаты и конвенции. Как воевать по правилам. – М., 2012. – 312 с.

12 Там же.

військовослужбовці позначали як з власної ініціативи (наносили ініціали на ложки, казанки, ремені), так і за офіційним розпорядженням армійського командування (напр., позначення прізвищ та ініціалів солдатів, їхніх особистих номерів на елементах уніформи та спорядження у РІА¹³). Проте не варто вважати ці предмети ЗПІ, оскільки збереження інформації про військовослужбовця, якому вони належали, не було їх першочерговою функцією. Крім того, побутові речі (столові прибори, особисті речі), а також предмети спорядження (ремені, портупей, підсумки) не можна використовувати як абсолютно достовірне джерело інформації при дослідженні військового поховання, оскільки часто вони змінювали своїх власників.

Поява перших ЗПІ військовослужбовців пов'язана з прусською військовою традицією: німецька армія має понад 140-річний досвід використання спеціальних ідентифікаційних знаків¹⁴.

Перша згадка про появу ЗПІ має напівлегендарне походження. У середині 60-х рр. XIX ст. один із берлінських шевців, сини якого у складі пруської армії йшли на війну, виготовив для них спеціальні жерстяні жетони, за допомогою яких можна було б у разі тяжкого поранення або загибелі ідентифікувати особу та повідомити родичів.

За легендою, швець звернувся до пруського військового міністерства з пропозицією ввести носіння подібних жетонів в усій армії. Проте обрав вкрай невдалу аргументацію для такого практичного і потрібного нововведення – успішне використання у Пруссії собачих жетонів для обліку тварин та оподаткування їхніх власників. Коли про пропозицію надягнути на солдатів “собачі жетони” дізнався пруський король Вільгельм I, що з великою повагою ставився до своїх солдатів, то спочатку розлютився, проте згодом погодився, як експеримент запровадити ідентифікаційні жетони у деяких армійських частинах. Достовірність цього факту не доведена, але достеменно відомо, що перша письмова пропозиція введення ЗПІ для військовослужбовців датована 1868 р., коли пруський лікар Ф. Лоеффлер, що мав генеральський чин, у книзі “Пруська військово-медична служба та її реформа” запропонував обов'язкове носіння солдатами й офіцерами ідентифікаційних жерстяних жетонів, на яких пропонував зазначати назву військової частини, а також особовий номер за списками особового складу. При цьому, Ф. Лоеффлер посилався на прикрий досвід австро-пруської війни 1866 р., коли після битви під Кьоніггрецом з 8893 загиблих солдатів і офіцерів пруської армії були ідентифіковані тіла лише 429. Ф. Лоеффлера підтримало військово міністерство, яке 29.04.1869 видало розпорядження про санітарну службу в армії під час війни, в окремому пункті якого йшлося, що кожен солдат і офіцер мусить носити натільний жерстяний розпізнавальний знак (Recognoscierungsmarke) прямокутної форми з дещо заокругленими краями й отворами для шнурка¹⁵.

Солдати отримували ідентифікаційні жетони безкоштовно і самі набивали на них написи. Офіцерські ж жетони, які купували за гроші, були іменними: на них карбували або гравіювали звання та прізвище, назву військової частини. Власники часто “декорували” свої ідентифікаційні знаки: хромували чи сріблили.

У сучасній Україні, беручи до уваги російську військову агресію на Сході країни, тема ЗПІ для військовослужбовців та працівників силових структур є надзвичайно актуальною¹⁶. Важливо врахувати й не повторювати прикрого досвіду бойових дій 2014 р., внаслідок яких ідентифікація кількох сотень загиблих військовослужбовців Збройних сил України була ускладнена внаслідок відсутності в них особистих жетонів.

Нині у вітчизняній історичній науці немає окремої галузі, яка б спеціалізувалася на дослідженні засобів персональної ідентифікації військовослужбовців. Не розроблена наукова класифікація цих предметів, які нерідко є цінним історичним джерелом. Зокрема, наявна потреба виокремлення ЗПІ як розділу спеціальних історичних дисциплін, зважаючи на значення, яке мають ЗПІ військовослужбовців для низки галузей історичної науки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Варшавчик М. А.* Джерелознавство історичне / М. Варшавчик // Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів [ред. кол.: В. М. Литвин (голова), В. І. Гусев (заст. голови), А. Г. Слюсаренко (заст. голови), І. В. Бойченко, С. Ф. Пивовар, А. О. Ручка, Т. І. Ящук]. – Київ: Вища школа, 2002. – С. 103–105. – ISBN 966-642-073-2

2. *Горохівський П. І.* Спеціальні історичні дисципліни: Курс лекцій: навчальний посібник для студентів

13 *Федосеев С.* Личные (увольнительные) знаки русской армии и флота... – С. 5–6.

14 *Höidal J.* Deutsche Erkennungsmarken. Von den Anfängen bis heute...

15 *O'Mara D.* Identifying the Dead: a Short Study of the Identification Tags of 1914 o–1918 // The western front association [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.westernfrontassociation.com/the-great-war/great-war-on-land/weapons-equipment-uniform/1033-identifying-dead-short-study-identification-tags-1914-1918.html#sthash.cn6fjDLh.dpbs> (last access: 29.10.2017). – Title from the screen.

16 Міноборони України вирішило проблему ідентифікаційних жетонів для військовослужбовців // Військова панорама [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://wartime.org.ua/16639-mnaboroni-ukrayini-virshilo-problemu-dentifikacynih-zhetonv-dlya-vyskovosluzhbovcv.html> (дата звернення: 29.10.2017). – Назва з екрана.

денної форми навчання. Видання 2-ге зі змінами і доповненнями / П. І. Горохівський. – Умань: РВЦ „Софія”, 2012. – С. 189.

3. Історичне джерелознавство: підручник [Калакура Я. С., Головка С. В., Войцехівська І. Н., Павленко С. Ф., Корольов Б. І., Палієнко М. Г.]. – Київ: Либідь, 2002. – 488 с.

4. *Замлинський В. О.* Розробка спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін / В. О. Замлинський, І. В. Стрельський, А. М. Іваненко // Вісник Київського університету / Київський університет ім. Т. Г. Шевченка. – Київ, 1984. – С. 97–106. – (Історичні науки; Вип. 26)

5. Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. – Київ: Либідь, 2008. – 520 с.

6. Міноборони України вирішило проблему ідентифікаційних жетонів для військовослужбовців // Військова панорама [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wartime.org.ua/16639-mnoboroni-ukrayini-virshilo-problemu-dentifikacynih-zhetonv-dlya-vyskovosluzhbovcv.html> (дата звернення: 29.10.2017). – Назва з екрана.

7. Положення про персональний облік втрат та поховання особового складу РСЧА у військовий час ([№] 138. С объявлением Положения о персональном учете потерь и погребении личного состава Красной Армии в военное время. 15 марта 1941 г.) [Електронний ресурс]: [soldat.ru](http://www.soldat.ru/doc/nko/1941.html). – Режим доступу: <http://www.soldat.ru/doc/nko/1941.html> (дата звернення: 29.10.2017). – Названіє з екрана.

8. *Пономаренко Р.* Галицькі добровольчі полки СС. 1943–1944 / Р. Пономаренко. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 264 с. (серія “Невідома Україна мілітарна”).

9. *Веремеев Ю. Г.* Солдаты и конвенции. Как воевать по правилам (Анатомия армии). – Москва: Алгоритм, 2012. – 312 с.

10. *Литвинов В.* Особенности описания предметов фалеристики в таможенных документах / В. В. Литвинов // Культура народов Причерноморья. – 2013. – № 258. – С. 123–131. – Бібліогр.: 7 назв. – рос.

11. *Мюллер-Гиллебранд Б.* Сухопутная армия Германии, 1939–1945 гг. – Москва: Изографус, Эксмо, 2002. – 800 с.

12. *Теппельскирх К.* История Второй мировой войны. Крушение / Курт фон Типпельскирх. – Москва: Вече, 2011. – 576 с.: ил. (серія “Военные мемуары”).

13. *Федосеев С.* Личные (увольнительные) знаки русской армии и флота. Справочник. – Санкт-Петербург: Ом-Пресс, 2008. – 100 с.

14. *Höidal J.* Deutsche Erkennungsmarken. Von den Anfängen bis heute: Mit den geheimen Codierungen (MOB-Listen) der Luftwaffe / Jean Höidal. – Patzwall: Norderstedt, 2005. – 570 s.

15. *Höidal J.* Deutsche Erkennungsmarken des Zweiten Weltkrieges: Eine Einführung für Interessenten und Sammler / Jean Höidal. – Patzwall: Norderstedt, 1999. – 251 s.

16. *O'Mara D.* Identifying the Dead: a Short Study of the Identification Tags of 1914–1918 // The western front association / [Electronic resource]: www.westernfrontassociation.com. – Access mode: <http://www.westernfrontassociation.com/the-great-war/great-war-on-land/weapons-equipment-uniform/1033-identifying-dead-short-study-identification-tags-1914-1918.html#sthash.cn6fjDLh.dpbs> (last access: 29.10.2017). – Title from the screen.

17. Final Act of the Diplomatic Conference. Geneva, 27 July 1929 / [Electronic resource]: ICRC – INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. Français Intrenationsl Humanitarian Lo – Treaties & Documents. – Access mode: www.icrc.org/ihl.nsf (last access: 29.10.2017). – Title from the screen.

REFERENCES

1. *Varshavchuk M. A.* Dzhereloznavstvo istorychne / M. Varshavchuk // Istorychna nauka: terminolohichni i poniatiiinyi dovidnyk: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv [red. kol.: V. M. Lytvyn (holova), V. I. Husiev (zast. holovy), A. H. Sliusarenko (zast. holovy), I. V. Boichenko, S. F. Pyvovar, A. O. Ruchka, T. I. Yashchuk]. – Kyiv: Vyshcha shkola, 2002. – S. 103–105. – ISBN 966-642-073-2

2. *Horokhivskiy P. I.* Spetsialni istorychni dystsypliny: Kurs lektsii: navchalnyi posibnyk dlia studentiv dennoi formy navchannia. Vydannia 2-he zi zminamy i dopovnenniamy / P. I. Horokhivskiy. – Uman: RVTs „Sofia”, 2012. – S. 189.

3. Історичне джерелознавство: підручник [Kalakura Ya. S., Holovko S. V., Voitsekhivska I. N., Pavlenko S. F., Korolov B. I., Paliienko M. H.]. – Kyiv: Lybid, 2002. – 488 s.

4. *Zamlynskyi V. O.* Rozrobka spetsialnykh (dopomizhnykh) istorychnykh dystsyplin / V. O. Zamlynskyi, I. V. Strelyskiy, A. M. Ivanenko // Visnyk Kyivskoho universytetu / Kyivskiy universytet im. T. H. Shevchenka. – Kyiv, 1984. – S. 97–106. – (Istorychni nauky; Vyp. 26)

5. Spetsialni istorychni dystsypliny: dovidnyk: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv / I. N. Voitsekhivska (ker. avt. kol.), V. V. Tomazov, M. F. Dmytriienko [ta in.]. – Kyiv: Lybid, 2008. – 520 s.

6. Minoborony Ukrainy vyrishylo problemu identyfikatsiinykh zhetoniv dlia viiskovosluzhbovtziv // Viiskova panorama [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://wartime.org.ua/16639-mnaboroni-ukrayini-virshilo-problemu-dentifikacynih-zhetonv-dlya-vyskovosluzhbovcv.html> (data zvernennia: 29.10.2017). – Nazva z ekrana.

7. Polozhennia pro personalnyi oblik vtrat ta pokhovannia osobovoho skladu RSChA u viiskovyi chas ([№] 138. S obiavlenyem Polozhenia o personalnom uchete poter y pohrebenyy lychnoho sostava Krasnoi Armyy v voennoe vremia. 15 marta 1941 h.) [Elektronnyi resurs]: soldat.ru. – Rezhym dostupa: <http://www.soldat.ru/doc/nko/1941.html> (data obrashcheniia: 29.10.2017). – Nazvanye s ekrana.

8. *Ponomarenko R.* Halytski dobrovolchi polky SS. 1943–1944 / R. Ponomarenko. – Ternopil: Mandrivets, 2017. – 264 s. (seriia “Nevidoma Ukraina militarna”).

9. *Veremeev Yu. H.* Soldaty y konventsyy. Kak voevat po pravylam (Anatomiia armyy). – Moskva: Alhorytm, 2012. – 312 s.

10. *Lytvynov V.* Osobennosti opysanyia predmetov falerystyky v tamozhennykh dokumentakh / V. V. Lytvynov // *Kultura narodov Prychernomoria*. – 2013. – № 258. – S. 123–131. – Bibliohr.: 7 nazv. – ros.

11. *Miuller-Hyllebrand B.* Sukhoputnaia armyia Hermanyy, 1939–1945 hh. – Moskva: Yzohrafus, Eksmo, 2002. – 800 s.

12. *Teppelskyrk K.* Ystoryia Vtoroi myrovoi voiny. Krushenye / Kurt fon Typpelskyrk. – Moskva: Veche, 2011. – 576 s.: yl. (seryia “Voennye memuary”).

13. *Fedoseev S.* Lychnye (uvolnytelnye) znaky russkoi armyy y flota. Spravochnyk. – Sankt-Peterburh: Om-Press, 2008. – 100 s.

14. *Höidal J.* Deutsche Erkennungsmarken. Von den Anfängen bis heute: Mit den geheimen Codierungen (MOB-Listen) der Luftwaffe / Jean Höidal. – Patzwall: Norderstedt, 2005. – 570 s.

15. *Höidal J.* Deutsche Erkennungsmarken des Zweiten Weltkrieges: Eine Einführung für Interessenten und Sammler / Jean Höidal. – Patzwall: Norderstedt, 1999. – 251 s.

16. *O'Mara D.* Identifying the Dead: a Short Study of the Identification Tags of 1914–1918 // The western front association / [Electronic resource]: www.westernfrontassociation.com. – Access mode: <http://www.westernfrontassociation.com/the-great-war/great-war-on-land/weapons-equipment-uniform/1033-identifying-dead-short-study-identification-tags-1914-1918.html#sthash.cn6fjDLh.dpbs> (last access: 29.10.2017). – Title from the screen.

17. Final Act of the Diplomatic Conference. Geneva, 27 July 1929 / [Electronic resource]: ICRC – INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS. Français Intrenationsl Humanitarian Lo – Treaties & Documents. – Access mode: www.icrc.org/ihl.nsf (last access: 29.10.2017). – Title from the screen.